

УДК 94 (477)

Сарнацький О.П.¹

¹ д-р іст. наук, проф. ЗНТУ

ДІЇ МІНІСТЕРСТВА ЗАКОРДОННИХ СПРАВ РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ У БОРОТЬБІ ЦАРИЗМУ ПРОТИ УКРАЇНСЬКИХ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ НАДДНІПРЯНЩИНИ НА ПОЧАТКУ XX СТ.

Останнім часом відбувається істотне накопичення значного масиву історичних знань про розвиток українського національно-визвольного руху на початку XX ст. Але здійснення подібних досліджень можливе лише при всебічному показі й аналізі діяльності тих сил, що покликані були захищати самодержавний лад та всіляко боротися проти будь-яких посягань на нього, в тому числі й національно-визвольного характеру.

Однією зі складових цієї цікавої і, на жаль, маловивченої проблеми є дії Міністерства закордонних справ Росії, яке всіляко сприяло уряду та місцевій царській адміністрації у їх боротьбі проти діяльності українських політичних партій Наддніпрянщини у зазначений період.

Відомо, що вже під час Польського повстання на початку 60-х рр. XIX ст. генерал-губернатор Південно-Західного краю займався як власним політичним розшуком за кордоном, так і отримував необхідну йому інформацію від представників Міністерства закордонних справ Росії, які працювали за межами імперії.

Наприкінці XIX – початку XX ст. існувала й розвідка МЗС Росії. Головним чином вона займалася збиранням конфіденційної інформації через дипломатичні й консульські представництва, а також через власну платну агентуру за кордоном.

Так, наприклад, у лютому 1902 р. російський консул в м. Чернівцях П. Вічель-Панчулідзев надавав таємну інформацію генерал-губернатору Південно-Західного краю М. Драгомирову про вихід у світ першого номера нелегального органу Революційної української партії (РУП) газети “Гасло”, яка потім була перевезена через кордон до Російської імперії.

17 січня 1904 р. його наступник, новий російський консул у Чернівцях, також сповіщав генерал-губернатора Південно-Західного краю про те, що № 11 “Селянина” (орган РУП), який вийшов з друку, було конфісковано місцевим австро-угорським наглядом. Але за декілька годин до видання офіційного розпорядження про його конфіскацію цей номер було таємно вивезено в межі Російської імперії в кількості 3000 примірників. Подібна інформація про діяльність діячів українських політичних партій Наддніпрянщини та їх прихильників за кордоном у зазначений період продовжувала надходити до представників царської влади та її керівників на місцях від співробітників російського дипломатичного корпусу.

Успіхи російських військ Південно-Західного фронту на початку I Світової війни дозволили царській владі конкретизувати свої власні політичні завдання відносно зайнятих нею західноукраїнських земель, на теренах яких мешкали в еміграції відомі діячі українських політичних партій Наддніпрянщини. Вже 11 серпня 1914 р. до штабу фронту був направлений Наказ МЗС Росії стосовно заходів російських військових частин у Галичині. Наказ вимагав тимчасово призупинити діяльність усіх існуючих громадських організацій у зайнятих областях. Однак до українських політичних організацій ставлення повинно було бути куди більш жорстким та непримиримим. У пункті 7 Наказу наголошувалось: “Український сепаратистський рух ні в якому разі не може бути допущений хоча б будь-який прояв цього руху як такого, що руйнує єдність російського племені. У цьому відношенні не слід визнавати також існування окремого “українського” наріччя (української “муви”)”.

Під час війни представники зовнішньополітичного відомства Росії також приймали участь у зміцненні власної агентури в Галичині, яка була тимчасово окупована російськими військами.

1 лютого 1915 р. представнику від МЗС Росії при Тимчасовому воєнному генерал-губернаторі Галичини таємно сповіщалося з Першого політичного відділу та канцелярії міністра конфіденційна інформація про те, що в м. Ізмір (Туреччина) в грудні 1914 р. представники українських політичних партій Челеський та Баран в присутності турецького генерала створили з числа російських військовополонених окрему групу з уродженців з українських губерній, для яких створили кращі умови ніж для інших. Ця інформація відразу ж була надана графу Г. Бобринському “для боротьби проти українофільської пропаганди”.

Після відступу російських військ з Галичини 1915 р. саме завдяки власній агентурі МЗС Росії продовжувало отримувати відомості про події, що відбувалися в ній на той час. У тому числі воно отримувало інформацію про поведінку на західноукраїнських землях представників емігрантських кіл українських політичних партій Наддніпрянщини.